

Johannes Jørgensen som politisk iagttager i mellemkrigsårene

Avisinterviews med forfatteren i 1920'erne og 30'erne med kommentarer til en række af samtidens store politiske spørgsmål

af BA i litteraturvidenskab, journalist Henrik Denman

I Man kan med en vis ret sige, at Johannes Jørgensen i en lang årrække havde en dårlig presse i Danmark. Som det fremgår af en ny bibliografi over bøger og artikler om digteren, som netop er udkommet¹, var Johannes Jørgensen godt stof – og ofte forsidestof – i samtidens aviser, ikke mindst når han var centrum for mere saftige og kontroversielle journalistiske historier. Hans konversion til katolicismen dannede grobund for mange angreb på ham, og det hele blev krydret med angreb for eksempel i forbindelse med hans meget omtalte skilsmisse.

Billedet af den kendte danske kulturpersonlighed som skydeskive for både andre kulturpersonligheders og journalisters angrebslyst ændrede sig imidlertid i mellemkrigsårene og resulterede efter 2. verdenskrig i en totalt forandret situation: En hyldet i pressen og fra store dele af det danske kulturliv.

Jeg vil i det følgende vise, hvordan Johannes Jørgensens fremtræden i dansk presse ændrede karakter i 1920'erne og 1930'erne, og hvordan

han i samspil med pressen tonede frem som den danske europæer, der i de to omskiftelige og urolige årtier blev præsenteret som fortolker af de politiske strømninger. Mit materiale er avisinterviews, der dog har både styrker og svagheder – én af svaghederne er, at interviewet er styret af journalistens interesser og vinkler. Men nok så vigtigt accepterede Johannes Jørgensen denne måde at træde frem for offentligheden på.

II Johannes Jørgensen som europæer

Han begyndte sit rejseliv allerede i midten af 1890'erne. På vennen Mogens Ballins initiativ fik han økonomiske midler til en udlandsrejse i 1894, hvor rejsen førte ham gennem Tyskland til Italien, hvor han blev grebet af den på det tidspunkt moderne Sankt Franciscus-interesse og af en kærlighed til det fremmede Italien med Assisi som midtpunkt. I det følgende årti havde han to ophold i Rom, det andet ophold var i perioden 1902-03. Frem til dette tidspunkt havde Johannes Jørgensen haft en omfattende litterær produktion og sideløbende leveret artikler til flere københavnske blade i en periode.

Som foredragsholder og bladkorrespondent levede han et omflakkende liv på rejser i Europa. Et nyt videnskabeligt studium af den hellige Katerina af Sienas historie trak stadig længere ud, han forsøgte sig som essayist på tysk, og hans danske bøger blev tynde samlinger af optrykte rejsebrev og foredrag. Hans indre og ydre

Forfatteren Johannes Jørgensen (1866-1956). Portrætfoto fra 1918 (Det Kongelige Bibliotek).

situation kom mere og mere til at ligne situationen fra 1893-94, som var præget af økonomisk rod og familiemæssigt opbrud. De vanskelige forhold kan man læse om i nogle af digtene i *Bag alle de blaa Bjerge* fra 1913.

Ved sensommeren 1913 besluttede han, igen tilskyndet af Mogens

Ballin, at leve uden for Danmark, fjernt fra sin familie. I foråret 1912 var han blevet udnævnt til æstetisk professor ved universitet i Leuven i Belgien – eller Louvain, som byen hed dengang – og senere på året blev han opfordret til at holde en række forelæsninger ved Institut Catholique i Paris. Forinden foretog

han en sidste rejse i det romantiske Tyskland. Efter et kort besøg i Danmark i begyndelsen af 1914 bosatte han sig i Siena for at skrive bogen om Katerina.

Efter syv års arbejde i Siena og Assisi og rejser i Frankrig og Belgien vendte Johannes Jørgensen i 1920 hjem til Danmark på et kort besøg, som han derefter gentog næsten hvert år. Han boede fast i Assisi i årene 1915-39, og sent i sit liv slog han sig ned i barndomshjemmet i Svendborg i 1953.

Johannes Jørgensen var med andre ord mere berejst end de fleste, og en stor del af hans forfatterskab blev til under hans udlandsophold. Det gælder også selvbiografien *Mit Livs Løgende*, som man kan betegne som hans hovedværk, og hvorom venen og kritikeren Emil Frederiksen har skrevet: ”Den er foruden H.C. Andersens *Mit Livs Eventyr* den eneste danske selvbiografi af en digter, som har fundet vej ud i verden – og den er skrevet for fremmede kredse.”²

Flere forskere har søgt at forklare Johannes Jørgensens udlændighed. En vinkel på hans rejselev er, at der er et element af flugt i hans valg – ikke blot flugt fra en besværligt og i virkeligheden uoverskuelig økonomisk og familiemæssig tilværelse i Danmark, men også styret af ”en ubestemt modstand mod hele den samfundsmæssige ensretning og den alment nordeuropæisk-protestantiske kultur- og erindringsløshed”, som Erik Skyum-Nielsen har påpeget. Han taler om ”inderlig personlig lede ved hjemlig livsform og mentalitet, der driver den enkelte ud til et møde med kulturer,

hvor han eller hun ganske vist stadig er fremmed, men bedre kan forsones sig med fremmedheden som alment vilkår”.

Historien [om Johannes Jørgensen udlandsophold] handler således om en stor indre uro, om de objektive betingelser i Danmark for en bestemt åndsform og om at tage personlig konsekvens af en følelse af både fremmedhed her og diffus tilknytning uden for Danmark.³

Man kan naturligvis også anlægge den positive vinkel og sige, at årene i udlandet bragte ham inspiration og fred til hans arbejde, selv om han i stigende omfang modtog gæster fra hele Europa, og da ikke mindst fra Danmark. I et interview spurgte journalisten, om han stadig boede i Assisi, hvortil han svarede:

“Ja, det er mit rigtige Hjem. Kom ned til mig en Vinter, jeg ser gerne Landsmænd. I Vinter fik jeg Besøg af Julius Bomholt. Jeg var i Grunden lidt bange for Visitten, han har jo ikke givet os ”Symbolister” meget i sin Litteraturhistorie – men min Frygt var ubegrundet. Han var et tiltalende Menneske – og hvor talte han dog smukt Dansk! Det hører man saa sjælden.”⁴

Johannes Jørgensen lagde en imponerende arbejdsomhed og åbenhed for dagen, da han boede i Italien. Til en anden journalist fortalte han, at trods det, at har på sin dør havde skrevet, at han ikke modtog besøg, blev han overrendt.⁵

Det vil således være korrekt også at sige, at Johannes Jørgensen i det fremmede i mellemkrigsårene beklædte posten som Danmarks største kultur-

Johannes Jørgensens hus i Assisi. Forfatteren er på altanen ssammen med Mogens Ballins to sønner. 1922 (Det Kongelige Bibliotek).

gesandt – ved sin gæstfrihed og ved sin store indsigt i europæisk kultur og politik i mellemkrigsårene. Som Jørgen Andersen har skrevet om gæstfriheden i Assisi:

“Besøgende i tusindvis er gået op ad de stejle trapper fra Piazzaen til ”den hellige Maria af Roserne”s gade, hvor Giovanni Jorgans boede i ”det hvide hus med de grønne skodder” og gæstfri stod på trappen og tog imod og

ved afskeden plejede at fløjte ”Dengang jeg drog af sted”.⁶⁷”

Man kan med stor rimelighed betragte Johannes Jørgensen som europæer. Han havde mange lighedstræk med Georg Brandes, der også med største selvfølgelighed rejste rundt i hele Europa og var på talefod med og dyrkede venskaber med tidens førende kunstnere, kulturpersonligheder og politikere. Det vil dog være rimeligt at

Til trods for, at Johannes Jørgensen på sin dør havde skrevet, at han ikke modtog besøg, modtog han mange gæster. Her ses han sammen med maleren Johan Rohde på altanen i hans hus i Assisi i 1922, da Rohde besøgte ham for at male det billede, som i dag hænger på Frederiksborgmuseet. Tilhører Johannes Jørgensens Hus i Svendborg.

tilføje, at Johannes Jørgensen især var orienteret mod den katolske verden i de europæiske lande. I et avisinterview har han meget originalt sagt følgende om, hvad Georg Brandes betød for ham:

“Han gjorde os til Evropæere.

Der var lukket af for Danmark, og saa kom han. Dér ligger Georg Brandes’ store Fortjeneste. Det tror jeg ogsaa bliver den endelige Dom over ham. Han var den originale og overlegne Stilist, men baade Taine og Darwin og Renan havde været før ham. Det var ikke som Tænker, han skabte den største Indsats, men han gav Ideerne en større Omsætningshastighed, og det maa vi aldrig glemme ham.⁷³”

At give ideerne en større omsætningshastighed – det er et fint billede, som siger lidt om, hvilken rolle han nok også ønske at tildele sig selv. Han tilføjer i interviewet, at han blev katolik, fordi han var europæer. Om Johannes Jørgensen som europæer har Hans Bølling skrevet:

“Han blev frem for nogen anden dansk Skribent Europæer – og vel at mærke ikke blot af Viden om andre Landes Historie og aktuelle politiske Forhold, men gennem en Hjertets Indfølelsesevne og en Intuition, der gjorde den franske Borger, den italienske Bonde, den britiske Skribent og den sydtyske Præst til hans Landsmænd i den europæiske Helhed, Mennesker han forstod og holdt af. Kun Preusseren var ham hele hans Liv fremmed – ikke den enkelte Preusser, men Preusseren som Type, Preusseren af først Bismarcks, senere af Hitlers Observans. Men Nationalisme og Racehovmod var hans humane og katolske Natur dybt imod, ja forhadet.⁸³”

Størsteparten af de værker, som han kendes og huskes for i dag, blev skrevet i eksil. Dagligdagen i syden var dog ikke kun optaget af de litterære arbejder, men også af at besvare de talrige breve, han modtog dagligt, og af at føre dagbog minutiøst. Og så havde han i mange år sin journalistiske virksomhed. Fra august 1920 var han tilknyttet *Berlingske Tidende* med undtagelse af en kortere tid 1930-31, da han skrev i *Dagens Nyheder*. Hertil kom, at han skrev et utal af artikler og kronikker i mange forskellige europæiske blade. Denne side af Johannes Jørgensens virksomhed har der indtil nu kun været ganske lidt fokus på. Ser man bort fra Bente Scavenius’ bog om dansk kunstkritik i slutningen af 1800-tallet, hvor hun beskæftiger sig detaljeret med Johannes Jørgensens avisartikler om kunst, har ingen systematisk beskæftiget

sig med Johannes Jørgensens journalistik. En del af hans rejsebreve er samlet i bogform (*Fordi stander Landet i Vaade, Italiensk, Omkring Axen Assisi-Salzburg* m.fl.) – det har trods alt altid været en rimelig nem måde for forfattere at få lidt ekstra smør på brødet. Men det vil være en relevant opgave at gå i dybden med hans journalistiske bidrag til det hjemlige læserpublikum og se nærmere på de temaer og holdninger, rejsebrevene og kommentarerne indeholder – om mellemkrigstidens europæiske strømninger set med danske briller.

Johannes Jørgensen var grundigt orienteret om kunst og litteratur i mange europæiske lande, men han holdt sig også orienteret om storpolitikken. Hjemme i Danmark ændredes holdningen til Johannes Jørgensen gennem 1920'erne og 1930'erne. Han var ikke længere forkættet. Han skulle ikke længere i samme bombastiske stil som omkring århundredskiftet stå til ansvar for sin overgang til katolicismen og til symbolisternes kreds. Når han besøgte Danmark, blev han ofte bedt om et interview til de førende dagblade, og man mærker tydeligt en respekt for den berømte dansker, der kunne fortælle de danske læsere om, hvordan man i udlandet så på kultur og politik.

III

Man kan sige, at en ny periode begyndte for Johannes Jørgensen i 1915, da han udsendte krigsbogen *Klokke Roland*. Jeg vil dvæle et øjeblik ved denne bog, fordi den har et ganske andet tema end det øvrige forfatterskab. Med denne pole-

miske bog trådte han i bogstaveligste forstand ind på den politiske scene.

Johannes Jørgensen fik i årene før den første verdenskrig meget nær forbindelse med det katolske Belgien, og i 1913 blev han udnævnt til professor i Leuven. Det var meningen, at han først skulle skrive Katerina-bogen, siden holde forelæsninger ved byens katolske universitet. Men allerede i maj flygtede han fra Leuven, hvor han ikke kunne udholde atmosfæren. Bruddet med Leuven blev delvis afledet og næsten helet, da Belgiens kardinal Mereier medvirkede til, at Johannes Jørgensen blev indbudt af det katolske institut i Paris til at holde en række forelæsninger i foråret 1914. De blev en succes, og i sommeren samme år bosatte han sig i Siena, hvor han fuldendte Katerina-bogen i 1915. Så at sige dagen efter, at han havde sat det sidste punktum i sin helgenskildring, skrev han *Klokke Roland* om tyskernes overfald på Belgien i 1. verdenskrig. Den blev i Danmark trykt i 21 oplag på blot ét år, fordi den udløste sympati for de allierede, som Danmarks officielle venlighed over for Tyskland måtte lægge en dæmper på.

For Johannes Jørgensen var *Klokke Roland* også tænkt og følt som et farvel til den germanske verden, men den direkte anledning til at skrive *Klokke Roland* var følgende. Da krigen begyndte at rase, sad Johannes Jørgensen i Siena. Han hørte om de hårde beskyldninger mod Tyskland for dets voldsfærd gennem Belgien. På alle disse beskyldninger svarede 93 af Tysklands kendte videnskabsmænd i et lille skrift med titlen *Det er ikke sandt*, og Johannes Jørgensen

Johannes Jørgensen boede fast i Assisi i årene 1915-39. Billedet er taget i Assisi i 1934. Tilhører Johannes Jørgensens Hus i Svendborg.

kunne ikke andet end tro dem på deres ord. Så fik han masser af dokumenter sendt fra Belgien med beskrivelser af de frygtelige grusomheder, den tyske hær havde begået, og med redegørelse for Tysklands løftebrud og forfalskninger, og Johannes Jørgensen gav sig til at gennemgå hele dette materiale, og resultatet blev et voldsomt angreb på Tyskland, som bragte ham i miskredit blandt tyske katolikker, ligesom han mistede mange af sine støtter og forbindelser i Tyskland, men bogen forårsagede også en diplomatisk krise i Danmark. Den tyske indenrigsminister indberettede bogen til rigskansleren og udenrigsministeriet

og foreslog, at Tyskland rejste en sag i Danmark mod Johannes Jørgensen efter den danske presselov. Det frarådede den tyske gesandt i Danmark, da det efter hans vurdering ville føre til yderligere presseomtale og give vanskeligheder med den danske regering.

Richard Andersen skriver i sin bog *Kapitler af dansk Digtning* følgende:

“Ingen af Johannes Jørgensens bøger er kommet i så stort et oplag, og ingen er måske blevet mere diskuteret ved fremkomsten. Mange havde ventet, at Johannes Jørgensen skulle have skrevet en lige så kras bog med 1930'ernes diktatorer; det gjorde han ikke, Mussolini havde han på et vist tidspunkt endda en del forventning til (Mussolini afsluttede jo det berømte forlig med paven i 1929).”

Den svenske litteraturforsker Mathias Feuk føjer i en meget spændende analyse af Johannes Jørgensens forfatterskab en anden vinkel på forståelsen af *Kloke Roland*:

“Även den som i fråga om synspunkterna på Tysklands löftesbrott mot Belgien fullständigt delar Jørgensens åsikt, torde dock ingalunda utan vidare följa honom, när han i bokens slut ställer hela denna världskamps problem som kampen mellan realism och idealism, mellan germanism och Rom eller med andra ord sagt mellan hednisk kultur och en kristen, mellan makt och rätt.¹⁰⁹”

Med *Kloke Roland* havde Johannes Jørgensen effektivt fået markeret sig som en kommentator og tolker af centrale begivenheder og

strømninger på den europæiske scene, og det var som sådan, at han blev mødt i mellemkrigsårene af de danske journalister.

IV

Johannes Jørgensen gav en række interviews i de danske aviser i 1920'erne og 1930'erne. Jeg vil her rette min opmærksomhed mod de tidsaktuelle emner, han blev konfronteret med; spørgsmål af politisk karakter, som også er det, der havde journalisternes største interesse – foruden spørgsmål om, hvordan Jørgensens liv formede sig i udlandet.

Som tidligere antydte, stod der i mellemkrigsårenes danske presse voksende respekt om Johannes Jørgensen. Det lader de forskellige journalister flere gange skinne igennem i indledningen til deres artikler. Et godt eksempel er journalisten T. Vogel-Jørgensen, der i *Berlingske Tidende* indleder sit interview med følgende ord:

“Efterhaanden har der vistnok i Publikum dannet sig helt sagnagtige Begreber om Johannes Jørgensen og hans Væsen. Den Afstand, hvori han lever fra Landet, hans Bog om Den hellige Frans, Livet i den lille, italienske Bjergby, hvis Æresborger han er, det voksende Ry i Udlandet, Professortitlen derudefra – og vel først og sidst hans Stilling indenfor den katolske Kirke, hvis Personer ofte i Danmark forlenes med en Glans af Mysteriet – dette og meget mere har givet ham en Nimbus – ved Siden af den som den fremragende Digter – der udstråler en sær fosforescerende Glans.¹¹⁷”

Johannes Jørgensen fotograferet i Siena i 1934. Mens han boede i Italien, rejste han jævnligt til Danmark, hvor han gav interviews til de danske aviser. Tilhører Johannes Jørgensens Hus i Svendborg.

Et af de store spørgsmål i mellemkrigsårene var for og imod en større eller mindre afrustning i Danmark. Johannes Jørgensen siger til avisen *København* i 1924, at han i sine tanker beskæftigede sig meget med planer om en afrustning af Danmark. Hans svar er:

“Hvis det skulde gaa saa galt, at Danmark afrustedes, og hvis der udviklede sig en ny Krig, og det ligger jo ikke udenfor det mulige, saa kan jeg ikke sige andet, end da vil Danmark være færdigt. Det vil være Finis.¹²⁷”

Han mener, at det vil få alvorlige følger, hvis landet bliver afrustet, så længe andre har noget at angribe os med. Afruster vi – siger han til journalisten – vil vi komme ind under et andet land, som vil påtage sig at forsvare os,

men konsekvensen bliver, at Danmark bliver udslettet, for det fremmede land vil ikke give slip på os igen – og så kan ”d’Hrr. Socialister jo more sig” føjer han til:

“Hvis vi virkelig skulde være saa vanvittigt bindegale at afvæbne, maa vi være forberedt paa Følgerne, og de bliver ikke behagelige.”

I et senere interview fra 1929 uddyber han sin holdning til at opretholde et dansk forsvar – så at sige for frendens skyld. Han fortæller, at man uden for landets grænser generelt ikke lægger mærke til Danmark, og at de store lande ikke bekymrer sig om, hvad vi foretager os. Men noget har de dog lagt mærke til i udlandet, nemlig nedrustningsplanerne: ”... de Mennesker, der har talt med mig om dette Spørgsmaal, og hvis Mening jeg har haft Lejlighed til at se paa Tryk, betragter os med en mild og uforstaaende Hovedrysten.”¹³

Johannes Jørgensen håber, det vil vare længe, før Europa igen får en krig: ”Jeg haaber – men jeg har ikke det Indtryk, at Menneskene er modne til den evige Fred – og jeg kan ikke undgaa at se, hvad der sker i Østen i disse Dage.”

Han er meget kontant i sin analyse af Danmarks situation, hvis situationen bliver mere kritisk:

“Sig hellere, at I ikke vil gaa i Krig som danske Soldater – for kommer der en krig, som Danmark bliver draget med ind i paa Grund af sin Beliggenhed, bliver I den okkuperende Magts Soldater. Tjenesten slipper I ikke for, og Spørgsmaalet bliver kun, i hvilken Uniform I kommer til at gøre Tjeneste. I tager fejl, hvis I tror, at man slipper fri, bare man

vægrer sig. Man kan ikke vægre sig.”

Man må sige, at han sætter fingeren på nogle af tidens mest ømme spørgsmål i mellemkrigsårene.

I det nævnte interview i *Berlingske Tidende* morer T. Vogel-Jørgensen sig over, at Johannes Jørgensen er gjort til ”en verdensfjern Eremit”, for han lever ”i udpræget grad mit i sin Tid, forstaar dens Realiteter”.

I samtalen bliver Johannes Jørgensen bedt om at fortælle om italienernes opbakning til Mussolini, der kort forinden var blevet udsat for et attentat. Han advarer mod at tro, at der kun er tale om fascister og en frygt for Mussolini, for der er tale om en ubetinget tilslutning: For den gode fascist er lydigheden det væsentlige. Den ubetingede lydighed har gjort det muligt for Mussolini at skabe orden i Italien, hvor strejker er forbudt, togene afgår præcist og der er orden i alt. Journalisten spørger, om Johannes Jørgensen tror, at mennesker bliver lykkelige ved at føle den store magt over sig:

“Ja, jeg tror det egentlig. Husk, at Mussolinis Regimente i Italien er bleven en hel Religion – paa et menneskeligt Omraade – for Italien og for Italieneren. Den kan kaldes Italiens Styrkelse eller noget andet – men den er en Religion, som har sit Alter i Rom. Der drives jo formelig Kultus. Naar Mussolini knæler foran Fædrelandets Alter, saa viser det jo netop dette. Og bag Mussolini knæler hele Folket. Han er en fascinerende Personlighed, der, som Napoleon, holder et helt Folk oppe ved sin magtfulde Personlighed. Han er en Kæmpe.”¹⁴

I et avisinterview nøjagtig ti år senere tager journalisten også fat i Mussolinis magt og spørger Johannes Jørgensen, om han er nationalsocialist. Nej, lyder svaret, men han følger med i, hvad der foregår. Han tilføjer, at han heller ikke er antisemit. Han bliver derpå spurgt, om han er fascist, da hans tilslutning til Mussolini ifølge journalisten er velkendt. Johannes Jørgensen svarer ikke direkte på spørgsmålet, men siger:

“En Englænder bebrejdede mig, at jeg sluttede mig til Mussolini, men jeg sagde: Hvis der er 32 Dreng, der falder over en enkelt Dreng paa Gaden, saa vil jeg holde med den ene.”¹⁵

Johannes Jørgensen får i pressen også opgaven at forklare pavedømmets politik. Det sker blandt andet i et interview i *EkstraBladet* i 1938. Journalisten fortæller indledningsvis, at Johannes Jørgensen gør sig bekymringer over de europæiske tilstande, og at han ikke kan lade være at tale om situationen i Europa. Det aktuelle spørgsmål angår jødeproblemet i Italien. Johannes Jørgensen undrer sig over, at problemet er opstået, og han bliver spurgt, hvordan Paven stiller sig. Han kan fortælle, at pavedømmets avis intet har nævnt om Hitlers besøg i Rom, men tilføjer:

“Jeg ved fra velunderrettede Steder inden for Vatikanet, at det er ham selv [Paven], der udtalte den nu blandt Verdens Katoliker berømte Sætning ved Hitlers Besøg i Rom: ”Det bedrøver mig, at man i Rom, som dog endnu er den kristne Kirkes Hovedsted, har smykket Gaderne med et Kors, som ikke er Kristus!”¹⁶

I et interview, Johannes

Jørgensen gav til *EkstraBladet* i 1936, kommer angrebet på Abessinien på tale, og selv om han stiller sig tvivlende over for, at den italienske hær skulle have brugt giftgas i krigen i Abessinien, bliver han bedt om at svare på, hvorfor Paven ikke standsede blodbadet i det afrikanske land: ”Han kunde her svare, og vilde sikkert gøre det, som Benedikt den Femtende, der blev spurgt om, hvorfor han ikke tog den lille Enientes Parti: ”Hvis jeg havde gjort det”, svarede den hellige Fader, ”saa vilde jeg nu have været ude af Stand til at hjælpe jer!” Benedikt var som Paven over Dagen og Vejen – det er ogsaa Pavemagtens Plads,” lyder Johannes Jørgensens svar.

V
Danske digtere og øvrige kulturpersonligheder blev i mellemkrigsårene mere politisk bevidste. De gav udtryk for en politisk stillingtagen til begivenheder i Europa i takt med, at fascismen og kommunismen vandt udbredelse og tiltog sig magt – alt afhængig af deres politiske ståsted i den danske kulturdebat. Som vist var Johannes Jørgensen også et politisk væsen – måske i langt højere grad end man hidtil har været opmærksom på i tolkningen af hans liv og levned. Set i det lys var han en moderne kulturpersonlighed og debattør – som en kommentator af udviklingen i første halvdel af det 20. århundrede, hvor den italienske fascisme, den tyske nazisme og den russiske kommunisme alle var forsøg på at virkeliggøre sociale utopier. Han var ikke kun kulturgesandt, som han fortrinsvis bliver fremstillet som i litteraturen om

ham. Han var også en politisk iagttagere, der orienterede sig om de store politiske begivenheder og strømninger – gennem læsning af internationale aviser og via sine bekendtskaber tværs gennem Europa, men især i Italien og Frankrig.

Johannes Jørgensen var rede til at tage stilling til afgørende begivenheder i mellemkrigstiden, men hans optik var et andet end mange af hans hjemlige forfatterkolleger – hans udgangspunkt var som europæer i dansk kulturliv.

Noter

1. Henrik Denman: *Johannes Jørgensen litteraturen. Bøger og artikler på dansk 1893-2007*. 2008.
2. Emil Frederiksen: "Johannes Jørgensen hjemme og ude II". *Svendborg Avis* 5.11.1966.
3. Erik Skyum-Nielsen: "Dannelsesrejse, flugt og eksil". *København – Porten til Europa*. 1996, s. 91f
4. *EkstraBladet* 11.7.1936.
5. *EkstraBladet* 16.7.1938.
6. Jørgen Andersen: "Johannes Jørgensen in memoriam". *Roskilde Stiftsblad* juli 1966.
7. *Politiken* 5.11.1926.
8. Hans Bølling: "Ved Digteren Johannes Jørgensens Død". *Catholica* 1956, nr. 2, s. 57.
9. Richard Andersen: "Johannes Jørgensen". *Kapitler af dansk Digtning*. 1951, s. 111.
10. Mathias Feuk: "Johannes Jørgensen". *Ord och bild* 1917, s. 442.
11. *Berlingske Tidende Aften* 2.11.1926.
12. *København* 15.8.1924
13. *Nationaltidende* 27.7.1929.
14. *Berlingske Tidende Aften* 2.11.1926.
15. *Fyens Venstreblad* 4.11.1936.
16. *EkstraBladet* 16.7.1938.